

Slaver i Norge? (full tekstversjon)

Medvirkende

Per Jynge (PL - programleder)

Leif Tore Solberg (LS)

Petra Kjellen Brooke (PB)

Du lytter til Spleiselaget Podcast: Et samarbeid mellom LO, NHO, Skatteetaten, YS, Unio, KS og Virke.

PL: Se for deg følgende: Du bor et sted hvor det ikke finnes skole eller arbeid. Det eneste du kan drømme om finner du på telefonen gjennom sosiale medier. Og en dag får du en melding som lokker med jobb et helt annet sted. Så du tar bussen gjennom Europa – til Norge. Men når du kommer hit begynner rare ting å skje. Alt er dårligere enn lovet og til slutt forsvinner passet ditt. Du har blitt en slave. Kan noe sånt skje i en vanlig norsk by?

PL: Spleiselaget Podcast handler i dag om menneskehandel eller slaveri. Hva gjør at mennesker handler i slaveri? Og hvordan skaper sosiale medier et marked for menneskehandel? Du får møte en ekspert på menneskehandel og høre historien til en av slavene.

PL: Nå er vi ute et sted i Oslo, men vi sier ikke hvor.

LS: Nei det kan vi ikke si. Her er det hemmelig adresse.

PL: Jeg ville aldri trodd at det var noe spesielt her.

LS: Nei det vi ser rundt oss er jo småhusbebyggelse. Du ser noen blokker, du ser Oslofjorden, men du kan ikke vite så mye mer om det huset som er bak meg.

PL: Leif Tore Solberg jobber i Frelsesarmeen og huset bak han kalles Filemon Safehouse.

LS: Stig på. Dette her er et "safehouse", et trygt sted. Og de som bor her skal vite at ingen finner de. De skal vite at når de legger seg på natta så står det ikke noen utenfor og hamrer på og vil ta dem. Nå er vi i hjertet av huset.

PL: De som bor her er menn fra 18 til 70 år som har flyktet fra slaveri i Norge. Såpass alvorlig ser Norge på slaveri at det siden 2015 har blitt gitt penger fra staten for å drifte dette huset.

LS: Her ser det jo faktisk litt hjemmekoselig ut.

PL: Her er det noen som nettopp har forlatt stua og har sittet her og kosa seg..

LS: Og gjennom youtube så kan du få kontakt med hjemlandet ditt og se noen snutter enten du er fra Tyrkia eller du er fra Bulgaria

PL: Youtube og Bulgaria er to av stikkordene for den fortellingen du nå skal få høre. Den handler om Peter. Det er ikke hans virkelige navn og vi har endret flere fakta for at han ikke skal kunne gjenkjennes. Leif Tore ble kjent med Peter her på Filemon Safehouse og vi lar han fortelle. Den fortellingen starter i en liten by i Øst-Europa.

LS: Peter, 21 år, han hadde 3 søsken. Mor hadde diabetes, prøvde å jobbe litte grann. Far også jobba, han drakk mye.

PL: Og når han drakk begynte han gjerne og slåss, med mora og Peter og søsknene. Likevel..

LS: Familien er veldig sterkt. Det er et sånn lim i hverdagen. Det er ikke mye man har, men familien har man. Og Peter, samvittighetsfull, han vil gjerne tjene penger. Ikke til seg selv nødvendigvis, men til familien.

PL: Og så en dag får Peter høre om Basrak.

LS: Vi er på landsbygda. Det er jo ikke nødvendigvis noe dekning, men det er en som har en smarttelefon. Se for deg: Her står det en guttegjeng. Og en har med en mobiltelefon, viser en film fra Basrak, en som har vært i landsbygda tidligere. Han har kommet til Norge, han er ute på en bar, han danser, han har hippe klær, han viser frem smarttelefonen og penger. Og alle står og beundrer Basrak og det han har klart å oppnå. Og der står tynne, spinkle Peter og han tenker: "Dette skal være meg. Neste gang skal det være meg som de beundrer, som har klart å få det til". Gjennom Facebook hadde han sett at det var en ledig jobb i Norge. Og han får hjelp til å knytte seg bekjentskap der og setter seg på bussen og kommer til Norge.

PL: Gjennomsnittslønna for en times arbeid er neste 12 ganger høyere i Norge enn i Bulgaria. Ikke rart Peter setter seg på bussen til en liten by på Østlandet der sjefen tar imot han. Men med en gang er det noe som skurrer

LS: Sjefen låste døra på kvelden, ut på natta og åpnet den seinere ut på formiddagen.

PL: Hva skjer videre?

LS: Da begynner han å jobbe. Og dette er i restaurantbransjen. Han må jobbe 12-14 timer hver eneste dag. Og det er veldig mye, og du blir sliten av det. Du starter ut på formiddagen, sånn 11-12 tiden og så holder de på nesten ut over natta.

PL: I Norge har vi Arbeidsmiljøloven som setter grenser for hvor lang en arbeidsdag og arbeidsuke skal være. Inntil 9 timer pr døgn og 40 timer pr uke. Peter jobber omtrent dobbelt så mye.

LS: Han står og vasker opp, og rydder. Det er det han får lov til. Han er jo på sett og vis ulovlig her. Han kan jo ikke være ute å servere og den biten der. Så han blir holdt littegranne skjult.

PL: Sjefen har heller ikke gjort det han skulle for at Peter kan jobbe lovlig i Norge.

LS: Det er ikke noen kontrakt som blir sendt i forkant. Det er rett og slett bare muntlige avtaler.

PL: Så sjefen bygger opp en sånn tro på at alt kommer til å ordne seg.

LS: Alt sammen skal ordne seg, ikke sant. Bolig, et sted å sove og et sted å være, og jobb. Vi fra Norge har jo et personnummer, men er du fra utlandet så trenger du et D-nummer. "Ja det skal jeg hjelpe deg med", sier sjefen.

PL: D-nummer funke på samme måte som ditt personnummer. 11 siffer unikt for deg. Det må du ha for å åpne bankkonto, gå til fastlege, leie bolig og betale skatt. Uten D-nummer mister Peter rettigheter og blir mer og mer avhengig av sjefen. Synes du denne trommingen er slitsom? Da trenger du en kanskje en pause. "Ahh, det var bedre". Du har krav på pause når arbeidsdagen er minst 5 og ½ time. Ja, og så har du krav på fritid.

PL: Hvordan er det med fritid?

LS: Du kan tenke deg selv. Hvis du jobber så mange timer. Du er i et land hvor du ikke kan språket. Du kan ikke kulturen. Du har ikke noen venner. Og når du ikke har noen penger heller.. Hvis du skal dra på et eller annet eller kjøpe et eller annet, så er jo det utgifter, så det er ikke så mye fritid for Peter.

PL: Dette livet stemmer dårlig med filmen Peter så av Basrak i Bulgaria. Hva er det sjefen gjør steg for steg og som får dette til å ligne på det vi kaller menneskehandel?

LS: Blir du låst inne så er jo det et veldig stort tvangselement. Det avtok etter hvert for han ble flyttet et annet sted og bodde sammen med andre. Peter er ung. Han har aldri vært i utlandet og han kommer til et nytt sted og han er helt avhengig av sjefen. Og allerede der så begynner man å ha et avhengighetsforhold. Så bor Peter hos sjefen. Du jobber for han og du bor der samtidig. Da begynner du å bli avhengig av veldig mange sånne grunnleggende ting. For han skal jo dusje, han skal gå på do, han skal lage seg mat, og han skal jobbe, han skal tjene seg penger. Alt er på samme sted. Alt er avhengig av en person. Peter tør nesten ikke å gjøre noen ting han, fordi alt baserer seg på denne sjefen som også er en bølle type.

PL: Hva med lønna?

LS: Ja han får penger, men sende hjem – har han ikke råd til.

PL: Det må vel være et nederlag?

LS: Selvfølgelig er det det. Og ikke får han sendt noen film hjem heller hvor han viser sin lykke.

PL: Til slutt blir Peter syk. Fordi han ikke har fått hjelp til å jobbe lovlig og betale skatt i Norge har han heller ikke krav på sykepenger og andre goder. Det lille han har igjen bruker han på en bussbillett tilbake til Bulgaria. Hvordan det går videre med Peter får du høre litt senere.

PB: En slave er en person som er i en situasjon som han ikke ønsker å være i men som han vanskelig kan komme ut av. Det kan være at man er truet, fysisk eller psykisk. Man kan være på en plass som man rett og slett ikke vet hvor man skal gå for å komme videre. Og man kan rett og slett føle at dette er den eneste måten man kan tjene litt penger på.

PL: Petra Kjellen Brooke jobber også i Frelsesarmeen og er ekspert på menneskehandel. Hun peker på 4 spor du kan leter etter for å avsløre slaveri. Først litt fort:

PB: Så det er lav pris, kontant betaling, kvittering og arbeidstid.

PL: Og så litt saktere:

PB: Det første jeg ville ha sett etter og vurdert er prisen. Så lav pris – still noen spørsmål.

PL: Så hvis noe er mistenkelig billig bør du tenke deg om. Hvordan du betaler er også et spor.

PB: Hvis du kun får tilbud om å betale kontant eller hvis Vipps-nummeret går til en privat telefon, da ville jeg vært litt forsiktig. Og det tredje er å be om en kvittering. Kan de ikke gi deg en kvittering da ville jeg også vært litt tilbakeholden.

PL: Det fjerde og siste sporet handler rett og slett om å se.

PB: Hvis du er i butikken eller er i kebabsjappa og ser at de samme personene er på hele tiden da vil jeg også lurt: "Hvorfor er de det? Hvorfor jobber de døgnet rundt?".

PL: Vi tar med oss Petra på en virtuell dagstur gjennom Oslo på jakt etter de fire sporene. Og starter alt for tidlig, på en byggeplass. Der er det vanskelig å høre noe på grunn av støy. Men nesten like vanskelig å se ting som er feil.

PB: Hvis de jobber høyt i lufta for eksempel, hvis de skal jobbe på et bygg som har mange etasjer og et stillas.

PL: Ja her er det mange etasjer.

PB: Ikke sant. Og de som jobber på toppen av det stillaset, ser det ut som de er sikret da? Hvis de skulle dette av stillaset, detter de rett ned i bakken, er det noe som tar imot, har de hjelm, har de sikring osv?

PL: Er det rett og slett fordi man tar bedre vare på andre arbeidere enn slavene?

PB: Ja man kan si at det er A og B lag.

PL: Så går vi innom et kjøpesenter eller en butikk. Her selger de klær. Kan det foregå menneskehandel her da?

PB: Du kan se på selve klærne. Denne T-skjorten koster 99 kroner. Den er laget i Bangladesh. Okei, Bangladesh ligger på nesten andre siden av jorda. Er det rimelig at en T-skjorte koster 99 kroner når den er laget på andre siden av jorda, den skal fraktes it, den skal oppbevares, den skal pakkes opp. Og så skal de som jobber i denne butikken få en god lønn for å faktisk serve meg med denne T-skjorten til 99 kroner?

PL: Litt sånn type mistenkelig billig?

PB: Ja. Når det ikke bare er på salg, men det er billig likevel så tenker jeg at da er det lurt å stille noen spørsmål.

PL: Og hvis vi nå går inn i en restaurant sånn som Peter jobbet i, ville vi ha tenkt at han var utsatt for menneskehandel tror du?

PB: Problemet er at du ville ikke ha sett han. Han ville mest sannsynlig ha vært bak den døra som du ser servitørene gå inn og ut av. Kan skje de som jobber på kjøkkenet ikke nødvendigvis ville ha sett han for han står bak enda en dør. For han står i oppvasken. Eller så jobber Peter på restauranten på nattetid når ingen er der. Skal du ta en jobb i restaurantbransjen så er det viktig at du etter spør grunnleggende ting som kontrakt og lønn og arbeidstid osv. For det er lett å utnytte folk i sånne typer jobber.

PL: Og en annen type jobb hvor vi hører en del om litt sånne ugreie arbeidsforhold det er i bilvasken.

PB: Jepp.

PL: Hvorfor det?

PB: Ja det kan du si. Du skal vaske ganske mange biler for at det skal lønne seg da å ha en ansatt som koster deg mye penger. Det gjør at lønnsomheten går veldig fort ned. DA er det mye lettere å rekruttere en av disse desperate menneskene og si at: "ja, men du kan jobbe her for en billig penge". Det er mye kjemikalier for eksempel i en bilvask. De bør ha beskyttelsesutstyr på seg, verneutstyr og ordentlige klær.

PL: Men hvor mange mennesker havner egentlig som Peter i slaveri? Et av drømmereisemålene til nordmenn er Spania. Et lans kjent for sine fotballspillere, varme og strender. Og her bor det rundt 509 millioner mennesker. Like mange som Global Slavery Index mener at det finnes slaver i verden. Og når ferien er slutt kunne vi reist til, tja, Notodden, Arna utenfor Bergen eller Kvaløysletta utenfor Tromsø. På alle disse stedene bor det over 9000 mennesker. Like mange som man tror at det finnes slaver i Norge. Og det er jo en liten norsk by?

PB: Det er en liten norsk by skjønner du.

PL: Dette her er ulovlig. Hvorfor holdes et sånt system i gang likevel?

PB: Det er lukrativt. Du tjener grovt med penger. Mafiaen, for eksempel i USA, de har gått i fra å selge bare narkotika til menneskehandel. Og det er jo fordi at et narkotikum, et gram heroin eller

sånn, det kan du selge bare en gang, og så er det borte. Det er en handel, en transaksjon. Men å selge et menneske, enten en jente i forhold til å selge henne flere ganger i døgnet for å få betalt sex eller å ha en mann som gjør kriminelle handlinger for deg, om og om igjen, det er mye mer lukrativt.

PL: Det var altså svært lønnsomt for sjefen å selge arbeidskraften til sjefen billig. Og når han først ble syk var det bare å la han reise hjem i stedet for å måtte betale på en syk leieboer som heller ikke kunne jobbe. Så hvordan gikk det da til slutt med Peter?

LS: På restauranten, de som jobber der, har meldt til politiet. De har reagert på hvordan han arbeidsgiveren har oppført seg, på hvordan forholdene var. De gikk til politiet sånn at når Peter kommer tilbake til Norge så har det vært en kontroll av Arbeidstilsynet og politiet. Peter har jo vært der ganske lenge så de er interessert i høre hva han har å fortelle.

PL: Hva er Peters holdning til akkurat det?

LS: Han blir jo redd. For han har hørt fra sjefen at du må ikke stole på politiet i Norge. Gjør du det og forteller hvem du er så kommer du i fengsel og du kan bli utvist. Peter reagerer jo ikke på det, fordi sånn snakker de om politiet i Bulgaria også. Så han er veldig skeptisk til å måtte prate. Men han velger å gjøre det, og forteller sin historie til dem.

PL: Hvordan er det Peter kommer i kontakt med dette stedet her vi sitter nå?

LS: Peter vet ikke noe om dette stedet her. Det er det politiet som gjør. Så tar de kontakt med oss og spør om vi har plass til Peter.

PL: Og det er dette stedet her som heter Filemon

LS: Filemon Safehouse heter det.

PL: Her kan Peter bruke inntil 6 måneder på å hvile og finne ut hva han vil gjøre videre. Men han bestemmer seg etter noen uker for å forlate Norge og setter seg på bussen tilbake til Bulgaria nok en gang. Norge gir som svært mange land økonomisk hjelp til ofre for slavehandel. Peter får 40.000 kroner for å starte på nytt i hjemlandet. Så happy ending for Peter. Men problemet forsvinner ikke.

PL: Men du er fornøyd med å bo her.

Beboer: Selvfølgelig ja.

PL: Mens vi ser om omkring på det hemmelige stedet Filemon møter vi en ung gutt med en historie kliss lik Peters. Samme bakgrunn:

Beboer: Nesten 23 år

PL: Samme bransje:

Beboer: Nesten 2 år har jeg jobbet _____

PL: Samme trøbbel:

Beboer: Dårlig sjef, og vi trodde at vi betaler skatt. De har stjålet skatt fra staten og vi visste ikke det. Når vi har lært at vi ikke betaler skatt og sånne ting så slutta vi å jobbe med en gang. Vi måtte slutte for det er ikke lov i Norge.

PL: Det finnes tusener som Peter og denne gutten i Norge. Men hvordan er det i resten av verden? Blir det flere eller færre slaver i dag?

PB: Flere.

PL: Og de blir lokket på samme måte som Peter; gjennom sosiale medier.

PB: Facebook er jo kanskje for litt eldre folk. Men alle de forskjellige mediene som Snapchat og Instagram, der vil de som er på jakt etter mennesker som er desperate nok kunne bruke det mediet for å få tak i dem.

PL: Slik også Peter fra Bulgaria ble lokket av en film fra et utested i Norge.

LS: Og der står tynne, spinkle Peter og han tenker: "Dette skal være meg".

PL: I denne episoden av Spleiselaget Podcast har du lært at mer enn 50 millioner mennesker holdes som slaver i verden i dag. Det finnes 4 stikkord du kan se etter for å avsløre menneskehandel: Pris, kontant betaling, kvittering og arbeidstid. Er Norge et sted som gjør det lett eller vanskelig å drive menneskehandel? Og hva kan forhindre at det fortsetter å bli flere slaver i verden?

PL: *Spleiselaget Podcast er et samarbeid mellom LO, NHO, YS, KS, Unio, Virke og Skatteetaten.*